

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ РОЗРОБКИ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ З ОПОДАТКУВАННЯ ТРАНЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ В УМОВАХ ПОРУШЕННЯ МИТНОГО РЕЖИМУ

¹ судовий експерт

² Одеський національний економічний університет

***Анотація.** На підставі аналізу оприлюднених статистичних даних у статті визначено розмір податкового навантаження на окремі категорії товарів, що імпортуються в Україну. Проаналізовано результати контролю Рахункової палати, які засвідчили, що значний відсоток ввезених в режимі «транзит» товарів не вивозиться з території нашої країни. Обґрунтовано необхідність залучення експертів-економістів до вирішення питань, пов'язаних з оподаткуванням транзитних операцій у випадку порушення умов митного режиму.*

Ключові слова: митні платежі; транзит; судово-економічна експертиза; імпорتنі операції.

ACTUALIZATION OF THE ISSUE DEVELOPMENT OF A METHODOLOGY FOR CONDUCTING A FORENSIC EXAMINATION ON TAXATION OF TRANSIT OPERATIONS IN CONDITIONS OF VIOLATION OF THE CUSTOMS REGIME

***Abstract.** Based on the analysis of published statistical data, the article determines the amount of tax burden on certain categories of goods imported into Ukraine. The results of the control of the Accounting Chamber were analyzed, which showed that a significant percentage of goods imported in the "transit" regime is not exported from the territory of our country. The necessity of involving experts-economists in the decision of the questions connected with the taxation of transit operations in case of infringement of conditions of the customs mode was proved.*

Keywords: customs payments; transit; forensic economic examination; import operations.

Тіньова економіка в Україні є однією з найбільших перешкод розвитку конкурентоспроможності країни, зростання соціальних стандартів життя населення та інтеграції в європейське співтовариство. Вона є відображенням активної криміналізації економічних процесів, високої корумпованості органів державної влади та низької правової і податкової культури юридичних та фізичних осіб.

Однією з причин наявності тіньової економіки в сфері зовнішньоекономічних операцій вважається високе податкове навантаження, що призводить до застосування різних схем ухилення від сплати митних платежів. Так, при митному оформленні імпортних операцій стягуються наступні податки:

- ввізне (імпортне) мито, яке справляється відповідно до ст. 271-288 Митного кодексу України за ставками Митного тарифу України, затвердженого Законом України «Про Митний тариф України», чинними на день подання митної декларації, якщо інше не передбачено законом або міжнародними договорами України;

- акцизний податок, який справляється відповідно до розділу VI Податкового кодексу України з товарів та за ставками, визначеними у ст. 215 цього Кодексу, чинними на день подання митної декларації;

- податок на додану вартість, що сплачується відповідно до підпункту «в» пункту 185.1 статті 185 розділу V Податкового кодексу України за ставкою, чинною на день подання митної декларації.

За даними Державної митної служби України у 2020 податкове навантаження становило в середньому 27,0% від оподаткованих імпортних операцій, а за реімпортними операціям -20,0% [1]. Однак, за окремими товарними групами, зокрема за нафтою та нафтопродуктами податкове навантаження значно більше та становило у 2020 році більше 47% [1]. При цьому Україна є державою, яка критично залежить від імпорту нафти та нафтопродуктів. Відповідно до даних

Державної митної служби України у 2020 р. було імпортовано нафтопродуктів на суму 7,96 млрд. доларів США проти 3,27 млрд. дол. в 2016 р. Обсяг імпорتنних операцій з нафти та нафтопродуктів становив у 2020 майже 17 % від загального обсягу оподаткованого імпорту товарів – 45,82 млрд. дол [1].

Доцільно зазначити, що у 2020 р. значне податкова навантаження (42%) було й на імпорт автотранспорту, обсяг оподаткованого імпорту яких становив 13,9 млрд. доларів США, а податкові надходження до бюджету склали 5,8 млрд. дол. [1].

Загальне податкове навантаження при імпорті сягає 29-32% з урахуванням того, що імпорт комерційного призначення супроводжуватиметься оподаткуванням ПДВ за ставками 20% або 7%, ввізним митом за ставками від 0% до 50% (при тому що середня ставка Митного тарифу складає 4,9%) та акцизним податком за умови податкового навантаження на рівні 9-14% від договірної (контрактної) вартості, що є не нижчою митної вартості [1].

Високе податкове навантаження на окремі групи товарів призводить до використання учасниками зовнішньоекономічної діяльності різних схем ухилення від їх сплати митних платежів, однією із яких є порушення митних режимів, зокрема транзиту. Транзит – це митний режим, відповідно до якого товари та/або транспортні засоби комерційного призначення переміщуються під митним контролем між двома органами доходів і зборів України або в межах зони діяльності одного органу доходів і зборів без будь-якого використання цих товарів, без сплати митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [2, ст. 90].

За результатами аудиту, проведеного Рахунковою палатою, встановлено суттєву різницю в даних ДФС про кількість транзитних переміщень транспортних засобів і вантажів в Україну та з України. Зокрема, у Рішенні Рахункової палати від 09.07.2019 р. № 17-1 наведено, що «протягом 2017 року з України вивезено тільки 55,9 відс. загальної кількості транспортних засобів, що перетнули державний кордон України в митному режимі транзиту, а також 67,4 відс. вантажів, у 2018 році – 58,2 відс. та 71,8 відс., у січні – лютому 2019 року – 85,3 відс. та 73,2 відс. відповідно» [3].

За даними експертів, внаслідок порушення митних правил щорічні обсяги контрабанди знаходяться в діапазоні 226-320 млрд. грн., з відповідними втратами бюджету від 68 до 96 млрд. грн. [4].

Згідно зі Звітами судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2019 р. в їх провадженні знаходилось 7165 справ про порушення митних правил [5].

У випадках, коли для дослідження питань, пов'язаних із ухиленням від сплати митних платежів внаслідок порушення митних режимів, в тому числі й транзиту, необхідні спеціальні знання, залучаються судові експерти-економісти. Належним чином оформлені результати експертизи виступатимуть одним із джерел доказів за справою про порушення митних режимів.

Зауважимо, що спеціальні знання – це знання, які не є загальновідомими, не мають масового поширення і якими володіє обмежене коло фахівців [6]. У наукознавчій літературі спеціальні знання визначаються як результат оволодіння певним рівнем знань і навичок діяльності в певній професії та спеціальності, тобто спеціальні знання здобуваються шляхом освіти і практичної діяльності [7]. Отже, для дослідження питань, пов'язаних із ухиленням від сплати митних платежів внаслідок порушення митних режимів, експерт повинен мати відповідні спеціальні знання для виконання своїх процесуальних і пізнавальних функцій.

У оволодінні експертом певним рівнем знань щодо оподаткування транзитних операцій, в тому числі й здійснених при порушенні цього митного режиму, суттєву роль відіграє наявність методики проведення судової експертизи з оподаткування митними платежами транзитних операцій в умовах порушення митного режиму. Однак в реєстрі методик судових експертиз вона відсутня. Разом з тим, експертна практика за останні роки свідчить про збільшення кількості матеріалів кримінального провадження із ухилення від сплати митних платежів внаслідок порушення митного режиму за транзитними операціями, що й обумовлює необхідність розробки методики проведення судових експертиз з оподаткування митними платежами транзитних операцій в умовах порушення митного режиму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Показники зовнішньої торгівлі України. Державна митна служба України. URL: <https://bi.customs.gov.ua/trade/#/turnover>

2. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

3. Про розгляд Звіту про результати аудиту ефективності планування та результативності контролю за повнотою нарахування і своєчасністю надходжень єдиного збору, який справляється у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України: Рішення РП від 9 липня 2019 року № 17-1. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/17-1_2019/R_RP_17-1_2019.pdf

4. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: нові виклики. Київ. 2020. URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2020/09/CASE_Tax-avoidance.pdf

5. Звіти судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2019 р. Судова статистика. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

6. Експертизи у судочинстві України : Науково-практ. посібник / За заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. К.: Юрінком Інтер, 2015. с. 504.

7. Гончаренко В. Г. Курдюков В. В., Легких К. В. Спеціальні знання: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні / Вісник Академії адвокатури України. 2007. № 2. С. 22-34. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2007_2_3

Хомутенко Віра Петрівна, кандидат економічних наук, професор, судовий експерт, Одеса, e-mail: homutenko-vera@ukr.net

Хомутенко Алла Віталіївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: 24.06.alla@gmail.com

Khomutenko Vera P., candidate of economics, Doctor of Philosophy, Professor, Judicial Expert, e-mail: homutenko-vera@ukr.net

Khomutenko Alla V., doctor of economics, Associate Professor, Professor of the Department of Finance, Odessa National Economic University, Odessa, e-mail: 24.06.alla@gmail.com